

“Praktijkgerichte scholing duurzaam verankeren, ook in andere landen”

Opleiden, omscholen, bijscholen, nascholen: het zijn woorden en begrippen die in deze crisistijd voortdurend klinken. Voor de watersector eigenlijk niets nieuws, want zowel de drinkwaterbereiding als de afvalwaterbehandeling kennen een lange traditie van eigen opleidingen in het vakgebied. Vroeger georganiseerd en gegeven door diensthoofden en specialisten uit de bedrijven, inmiddels al weer een groot aantal jaren gebundeld in en professioneel aangestuurd door de Stichting Wateropleidingen. Een organisatie die haar aanbod voortdurend uitbreidt, zoals bleek in de berichtgeving over de Hogere Opleiding Drinkwater in H₂O nr. 5 van 6 maart. Verslag van een gesprek met ir. Agnes Maenhout, sinds 1996 directeur van Wateropleidingen, in haar kantoor in het Waterhuis in Nieuwegein.

Sinds wanneer bestaat Wateropleidingen?

“Wateropleidingen bestaat dit jaar 15 jaar. In 1994 hebben NVA, KVWN en Vewin hun opleidingen gebundeld in een professionele organisatie. Kiwa, nu KWR, had geen eigen opleidingen, maar participeert wel in Wateropleidingen. NVA had zijn klaarmeestersopleidingen en rioleringscursussen, KVWN organiseerde korte cursussen op het gebied van hygiënisch werken, microbiologisch wateronderzoek e.d. en Vewin verzorgde opleidingen waterleidingstechniek. Deze opleidingen vormen nog steeds de basis van het pakket dat wij aanbieden, zij het dat ons aanbod wel belangrijk is uitgebreid.”

“Het bestuur van Wateropleidingen wordt gevormd door vertegenwoordigers van de vier participanten en een onafhankelijk voorzitter. Kees van den Akker, hoogleraar hydrologie aan de TU Delft, was de eerste voorzitter. Omdat de waterschappen voor ons belangrijk zijn, maar niet in het bestuur vertegenwoordigd waren, hebben we na hem steeds een dijkgraaf als voorzitter gehad. Nu is dat Hans Oosters, dijkgraaf van Schieland en Krimpenerwaard. Na de start in 1994 ben ik in 1996 directeur van Wateropleidingen geworden.”

Wat voor loopbaan had jij toen achter de rug?

“Ik ben in 1955 geboren in Sluis, in Zeeuws-Vlaanderen. Na de HBS studeerde ik van 1972 tot 1979 in Wageningen Milieuhygiëne. Het was de tijd van het rapport van de Club van Rome. Het woord ‘milieu’ had net zijn intrede gedaan. Lucht, water en bodem waren de verschillende compartimenten waar de studie zich op richtte, zowel vanuit de ecologische als de technologische kant. Ik ben afgestudeerd

bij Fohr en Lettinga in de Waterzuivering. Werk vinden was moeilijk rond 1980. Als vrouw helemaal, want er heerste toen nog de opvatting dat je een vrouw toch niet naar een rioolwaterzuivering kon sturen. Via Lettinga heb ik een onderzoeksbaan bij een DLO-instituut gekregen. Tot 1981 heb ik onderzoek gedaan naar de anaerobe zuivering van groenten- en fruitconservenafvalwater op semi-technische schaal. Bij het conservenbedrijf Veluco in Geldermalsen heb ik de zuivering met een UASB-reactor vergeleken met een tweetraps anaerobe reactor. Anaerobe zuivering is sindsdien een liefde van mij gebleven.”

“In 1981 werd ik beleidsmedewerker bij het bureau Waterkwaliteit van Provincie Zuid-Holland, die het eerste waterkwaliteitsplan opstelde. Samen met onder meer Sjoerd Klapwijk van Rijnland heb ik gewerkt aan een ecologisch beoordelingsstelsel voor kleinere wateren. Na de reorganisatie van het provinciaal apparaat ben ik in 1986 coördinerend beleidsmedewerker van de afdeling Algemeen Beleid en Coördinatie van de nieuwe Dienst Milieu en Water geworden. Ik werkte aan het kwantificeerbaar maken van het milieubeleid.”

Hoe ben je in het onderwijs beland?

“In Delft was de Hogeschool Delft opgericht als fusie van de Agrarische Hogeschool Dordrecht en de Hogere Tuinbouwschool Utrecht. Omdat in Zuid-Holland de agrarische sector niet zo groot is, wilde men ook een opleiding Milieukunde op hbo-niveau aanbieden. Om die op te zetten, ben ik daar in 1991 aangesteld. Ik kwam in april en de opleiding moest in september starten. Op informatiedagen verkocht ik een hbo-opleiding die nog niet bestond. Maar het is gelukt.”

“Het was een school met zo’n 1500 leerlingen en 150 à 200 leerkrachten. Ik heb daar hard gewerkt aan het opbouwen van de nieuwe opleiding met een nieuw team van leerkrachten. Geen mensen die elders afgebrand waren, maar enthousiaste mensen, oud en jong. We hebben een opleiding opgebouwd om kundige mensen op te leiden en waar ze met plezier op terugkijken. Naast de dagopleiding is in die periode ook een deeltijd-avondopleiding gestart. Verder ging mijn aandacht naar de praktijkkennis van de docenten en de individuele beoordeling van groepswork. Na vijf jaar kreeg ik weer behoefte aan iets anders. Toen heb ik gesolliciteerd naar deze functie, een combinatie van mijn beide ervaringsgebieden, water en onderwijs.”

Was het een groot verschil?

“Ja, Wateropleidingen was vergeleken met zo’n school natuurlijk een kleine organisatie: zeven medewerkers en een 20-tal cursussen. Mijn opdracht was het bedrijf financieel gezond maken en dat doen met het personeel dat er was én met de inzet van docenten uit de bedrijven. Bij een kleine organisatie heb je geen scala aan medewerkers voor staftaken als strategie, financiën, personeel en marketing. In praktijk ben je dan als directeur een manusje van alles. Buitengewoon leerzaam! Het grote verschil tussen het reguliere onderwijs en Wateropleidingen is de rol van de overheid. In het reguliere onderwijs regelt de overheid alles centraal: de financiering, de kwaliteit, de normering, etc. Bij Wateropleidingen zijn wij voor 100 procent zelfvoorzienend. We sturen zelf, zoeken zelf onze mensen uit en stellen zelf onze prijzen vast. Ik ben in 1996 gestart met het erfgoed dat er was. Daar hebben we eerst onderwijskundige vernieuwing ingebracht. Ook zijn de verschillen in kostenstructuur tussen de vakgebieden weggewerkt. Vervolgens hebben we de behoeften van het werkveld verkend, van de waterleidingbedrijven, overheden, Kiwa en STOWA, docenten en cursisten. Je krijgt dan een beeld van de cursuswensen. Belangrijk is echter ook de bedrijfsmatige kant, ofwel of er voldoende mensen op zullen inschrijven. Eind jaren ‘90 begonnen we met een cursus Water en Ruimtelijke Ordening. Met moeite bleek één groep vol te krijgen. Je moet dan wel stoppen. Drie jaar later sloeg het onderwerp wel aan en konden we alsnog onze aanloopkosten terugverdienen. Je kunt veel marktonderzoek doen, maar mijn ‘fingerspitzengevoel’ blijkt in de praktijk betrouwbaarder te zijn. Belangrijk is dat je je een redelijk beeld kunt vormen van de grootte van je doelgroep. Is die 300 man groot, dan kun je bij een respons van 20 procent, wat een praktijknorm is, drie groepen van 20 deelnemers draaien. Is je doelgroep van 50 man groot, dan kun je daar geen cursus-aanbod op baseren. Op dat punt ben ik behoorlijk berekenend geworden.”

Hoe groot is jullie cursusaanbod nu?

“Wateropleidingen biedt op het ogenblik bijna 100 verschillende titels aan. Voor alle watervakgebieden hebben we een oplei-

dingstraject op (v)mbo+- en hbo+-niveau. Daarnaast bieden we korte cursussen aan op specialistische en actuele onderwerpen. De groei heeft vooral plaatsgevonden bij het waterbeheer in al zijn aspecten. Kwaliteit en kwantiteit, integraal waterbeheer, zowel op hbo- als op mbo-niveau. Ook peilbeheer en hydraulisch rekenen zijn erbij gekomen. Toezicht en handhaving eveneens, en in samenhang daarmee emissiebeheer. Ruimte en veiligheid zijn nieuwe gebieden met onderwerpen als stedelijk waterbeheer, grondwaterbeheer, regenwatervoorzieningen, waterkeringen, dus polder- en rivierdijken, duinen en beschoeiingen. Maar ook de vergunningverlening Wvo en de keur en visuele inspectie van de keringen. Dat laatste is opgezet samen met STOWA."

"Bij afvalwaterzuivering bieden we hetzelfde pakket als vroeger. Wel aangevuld met de Hogere Techniek Afvalwaterzuivering, de praktijktrajecten (leer-werktrajecten) en procesbewaking en beoordeling van actief slib. Voor speciale zaken, zoals verdere effluentbehandeling met drinkwatertechnieken, bieden we korte cursussen. Van de basisopleiding riolering (hbo+) is er nu ook een mbo-variant. Ook een capita selecta, om snel met de rioleringsproblematiek vertrouwd te raken. De opleidingen hebben een vaste inhoud. Na een examen krijg je een diploma en dat moet zijn waarde behouden."

In H₂O stond een bericht over een nieuwe HOD.

"Dat is de Hogere Opleiding Drinkwater: een nieuwe opleiding op hbo+-niveau, waar Wateropleidingen afgelopen november mee begonnen is. Deze maand begint de tweede groep. Dit is de vernieuwde versie van de HWT, een opleiding die een technische insteek heeft en zich richt op ontwikkelingen in de techniek van de drinkwaterbereiding en de daarmee verbonden beleidsmatige problematiek."

Agnes Maenhout

"Grote toekomst in buitenland"

van waterschappen. Zo'n cursus beslaat vier avonden, waarin de mensen kennismaken met elkaar, met het waterschap en de sector. Naast inhoudelijke verhalen over waterbeheer en besturen komen de eigen beelden aan bod alsmede algemene onderwerpen als de KRW, de financiering van het bestel en integriteit. Deze cursussen zijn meestal maatwerk."

Hoe groot is Wateropleidingen nu?

"Het kantoor in Nieuwegein telt 16 fte's, bezet door 20 medewerkers en verdeeld over programmamanagers die een vakgebied beheren, opleidingcoördinatoren die de cursussen organiseren en het secretariaat dat alle logistiek verzorgt. Op freelance basis zijn ongeveer 250 mensen aan Wateropleidingen verbonden als auteur, docent, examinator of beoordelaar van examens. Zij geven jaarlijks cursussen aan ongeveer 2500 professionals uit de watersector."

"Bij al onze cursussen staat de vakkennis en expertise centraal; managementvaardigheden moet je in principe elders leren. Wel richten we ons op het integreren en op competenties zoals presenteren, rapporteren en procesmatig denken binnen de opleidingen. Belangrijk voor ons is dat we gepassioneerde docenten hebben, mensen die met passie over hun vak vertellen, praktijkkennis hebben en die willen delen."

Ik zie in jullie brochure ook cursussen aquatische ecologie.

"Dat is een geheel nieuw gebied. Een cursus veldkennis aquatische ecologie op mbo+-niveau, wellicht in de toekomst nog aan te vullen met determinatiecursussen voor verschillende groepen organismen. Daarnaast een opleiding op hbo-niveau, ontwikkeld op verzoek van het werkveld, omdat medewerkers op dit niveau onvoldoende toegerust blijken te zijn. Nieuw is ook dat we in deze cursus niet werken met een papieren lesboek, maar met een minicomputer en internet én opdrachten. Alles wel in klassikaal verband, want contact tussen de docent en de groep ervaren wij als essentieel."

"Meest recente ontwikkelingen zijn de leerarrangementen, waarin de deelnemers zelf vorm geven aan hun leerdoelen en leerroute. Via een subsidie van het programma Leven met Water hebben we een leerarrangement voor projectleiders van waterprojecten vormgegeven."

"Van onze activiteiten vindt tegenwoordig 40 procent op in-company basis plaats. Er zijn twee mogelijkheden: standaardcursussen op locatie bij de bedrijven geven of maatwerk ontwikkelen op basis van delen van bestaande cursussen en bedrijfs specifieke onderwerpen. We geven ook introductiecursussen aan nieuwe bestuursleden

Is deze crisistijd een gouden tijd voor jullie?

"Ik merk nog geen verandering. De congresmarkt is volledig in elkaar gezakt, maar de cursusmarkt loopt nog gewoon door. Ik vind het moeilijk om een inschatting over de toekomst te maken. Er zijn twee bewegingen: enerzijds de roep om zuinig te zijn, om kostenverlaging en de watertarieven niet verder of teveel te laten stijgen en anderzijds zijn er nog steeds tekorten aan gekwalificeerde mensen en vertrekt er een grote grijze golf ervaren mensen die vervangen moeten worden. Het waterveld is breed en specialistisch; nieuwkomers hebben naast hun opleiding verdieping nodig in de vorm van bij- en nascholing. Ik denk in verband daarmee ook aan een mentortraining om de mensen die binnenkort weggaan, hun kennis en ervaring bewust en gericht te laten overdragen aan de nieuwkomers."

Doen jullie iets aan de belangstelling voor techniek bij jonge mensen?

"Misschien vooral door het feit dat Wateropleidingen bestaat, dat de watersector een eigen opleidingsinstituut heeft! Voor iedereen is *life long learning* een noodzaak, maar jongeren zien in mogelijkheden tot persoonlijke ontwikkeling een belangrijke arbeidsvoorwaarde. Ik zie het probleem op de middelbare school, waar ik in de Raad van Toezicht zit. Twee jaar geleden kozen van de 120 eindexamenkandidaten er slechts vijf een technische studie. De technische vakken zijn helaas de status die zij vroeger hadden, kwijtgeraakt. Iedereen wil nu management e.d. studeren. Dat is een tendens in heel West-Europa. Belangrijk is dat bedrijven die schoolklassen ontvangen, enthousiaste medewerkers inzetten, die goede informatie op een boeiende manier overbrengen. Met zulke mensen kunnen jongeren zich dan identificeren. Bij beroepskeuze is identificatie een belangrijk element."

Hoe zie je jullie toekomst?

"In Nederland verwacht ik dat Wateropleiding haar aandeel zal vasthouden en haar aanbod verder zak kunnen verbreden en verdiepen. Veel groter zijn echter de toekomstmogelijkheden in het buitenland. Niet dat we daar cursussen zullen gaan geven, wel dat we Wateropleidingen-achtige organisaties elders zullen helpen opzetten. Mijn ambitie is dat we praktijkgerichte bij- en nascholing duurzaam verankeren, ook in andere landen door het SWO-concept toe te passen. Het SWO-concept stoelt op drie uitgangspunten: voor en door professionals, op de praktijk gericht en 'not for profit, not for loss'. Wateringenieurs vindt je overal wel. Voor het kader daaronder ontbreken bijna overal opleidingsmogelijkheden. Net zoals 30 à 40 jaar geleden in Nederland. De ervaring die we hebben opgebouwd om in die behoefte te voorzien, kunnen wij samen met de watersector in andere landen aanbieden."

Maarten Gast